

Släkten Stenhammars krönika

Utgiven av släkten Stenhammars Förening

N:r 8

Redaktör och ansvarig utgivare: fru K. Stenhammar-Nordlander,

Katarina V. Kyrkogatan 6, Stockholm

(Observera häri "En 85-åring i släkten")

Mattias Stenhammar (f. 1766) ställer till bröllop för bror-
dottern Charlotta Ulrica.

I min fars skrivbord förvarades två gamla brev, ibland med vördnad förevisade för oss barn. De är skrivna till min farfar Christian från hans halvbroder Mattias. De sakna underskrift. Stilen är vacker och lättläst.

Första brevet är daterat 11/11 31 och rör förnämligast ett förestående bröllop. Mattias Stenhammar och hans hustru hade tagit hand om och uppfostrat hans båda faderlösa brorsbarn, Charlotta och Amalia. Det var den förras bröllop med brukspatron James von Leesen som förestod. Här följer brevet:

"Bäste Broder. Du gjorde väl, som så oförtäckt sade mig Din mening. Den har stadgat vårt beslut, att wid Ringstad tillställa brölloppet. Det är för brudparet beqwämare, då de samma afton resa till Sitt, escorterade af de wagnar, som till staden återgå - Trozellis, Reders, Ekelunds och kanske ändå någon mera, ty mostern i Stockholm, du Bort, har ock anmält sin önskan att bevista akten, sjelf 5te person. Äfven för H-ms är vägen som leder genom Linköping mera beqwäm, då resan får 2ne dags stationer. Men visst ökar det omsorgerna för min hustru på ålderdomen, då vi ej äro så fournerade på stället, som här - och då rummen mot kylan ej äro så väl förvarade. Sjelf kan jag ej heller wara henne till det biträde, jag önskade, emedan den fatala skattskrifningen blifwit utsatt, snart sagdt, de föregående dygnen. Brölloppet är neml. utsatt till d. 22dra dennes (tisdagen) om aftonen, och får jag (utan annat ceremoniel) härmedelst å bådås våra wagnar an-hålla att Du, Bäste Broder, jämte Din älskade fru, göra oss den äran vid tillfället. Men bäst är, nu i förtroende sagdt, att I kommen en dag förrut, jag föreslår till måndags middagen, aldre sist dess afton så att vi få talas vid någon stund, helst jag äfven måndagen inträffar. Med sängrum skall vara försedd, fastän det blir såsom på färdewäg. Min hustru reser till Ringstad förrut, men mantalsskrifn. som pågår den 18 och 19de, håller mig qvar äfwen öfver d. 20de, som är söndag då jag också will taga Magistern med mig. Jag tänkte göra ett litet, natt bröllop - och det hade varit det roligaste - men man har låtit mig förstå att det dömmes i slika fall, icke efter brudgummen, som såsom handtwerkare, är utan pretention, när bruden också är fattig flicka, utan efter den, wilken som gör brölloppet åt en nära anförwandt, som i dess hus blifwit uppfödd. Således har Scalan måst utsträckas, och vi tänka nu för aftonen hafwa intet besparadt. Men också är hela beswäret för

aftonen - ty dagen derpå ger Reder middag på Stens Bruk - och någon annan dag på Stjernwik - för icke blott det nygifta brudfolket, utan för Syskon, Swågern m.fl. - och hwarefter kanske också v. Leesen will gifva någon repas. Af oss fordras ej något sedan, enligt Stadens etiquette - hwaröfwer wi äro mycket tillfreds. Såsom ålderstegne och sjuklige kunna wi wäl också urskulda oss från följande måltiderna - och roa oss bättre i förtrolighet med Er, om Du gifwer Dig tid att dröja en eller annan dag. Jag är bara ledsen, att ej kunna se någon av barnen - men som rummen äro i miniatyr, efter gammalt bruk i smalt hus - är för många gäster och stort bord ringa plats. Es och H-m komma tidigt, för att under min frånvaro, wara mamma till sällskap och råd, för allt vad arrangementerna fordra. Mången gång har jag tänkt, att graföl i huset war mera att supponera än bröllop men annorlunda Försynen. - Varen nu välkomna. Som Du får, efter min uträkning detta bref mycket tidigt, och har Söndagen d. 20de Now. att omlysa, der så behöfwes, utsatt uppbördsdag, så hoppas jag, att intet hindrar Din goda wilja att fånga oss med Eder tidiga inställelse.

Adieu Adieu."

I detta brev omnämnda H-ms är dotter och måg i familjen. Trozellis är släktingar, Reder blivande släkt. Charlotta Ulrica Stenhammar (1811 - 1880) var 20 år då hon gifte sig med von Leesen, en man på 29 år. Hon var intelligent, kanske en smula indolent, eftersom hon fann sig i att maken aldrig lät henne styra med något i hemmet. Äktenskapet lär ha varit sällsynt lyckligt, Charlotte mjuk i sättet, vänlig och solig jämt och mot alla. Hon var liten till växten, hade mycket vackra ögon. Von Leesenska hemmet var mycket gästfritt.

James von Leesen (f. 1802 d. 1876) hade kommit som utfattig yngling till sin morbror i Norrköping, brukspatron Raeder, ägare av sockerbruket Gripen. James von Leesens far hade haft ett av de förnämsta bankirhusen i Hamburg, men blivit ruinerad under de napoleonska krigen. Genom ett fingerat köp från brukspatron Raeder blev systersonen ägare av sockerbruket Gripen. Raeder var barnlös.

Von Leesens fingo fem söner. Den äldste, Carl, blev affärsman. Han dog i tuberkulos under resa i Egypten. Herman omkom vid ett olycksfall endast 16-årig, Ludvig blev konsul. Han gifte sig, samt fick en son. Denne döptes - på faderns begravningsdag. Sonen Emil blev lantbrukare. Han levde längst av de fem. Yngste sonen Matts gick bort i späad ålder. - James von Leesens förmögenhet har donerats till staden Norrköping.

Alla uppgifter om von Leesens stamma från Ejvor Lönnberg.

Brevet nummer två är daterat d. 1/4 32.

"Bästa Broder

Det var min fulla föresats, att skrifwa 3dje dag påsk, sedan helgden hade beredt oss ledighet till werldsligt glam; men jag hade haft en olycka dagen för Långfred - som twang mig att begagna ledigheten på annat wis. Genom folkets vårdslöshet wid Ängnäs Såg, som är belägen afsides från hemanet, hade elden, som de qwarlemnade wid bortgåendet gripit i byggnad och sågwirke, så att allt war aska och bränder,

innan någon visste derom. Jag måste då ut på kärran för att tala med en Byggmästare ----- och reste således åt Ringstad, Norrk. m.m. I Norrk. stötte jag på H-m, till vår ömsesidiga surprise; ty vi väntade dem påskafton, men andagen först hade de kunnat resa och då tagit vägen åt Wiby, hwadan de nu woro på sin resa till Ingelsta. Med dem wände jag således hemåt. ----- Själva mådde de wäl - och hafwa de dessa dagar icke litet bidragit till vår lewnadsro. - Den blef dock, serdeles för min hustru, störd genom tidningen om Broderns död i Nyköping, ankommen till mig redan i söndags, men först meddelad sedan H-s rest, för att ej afbryta njutningen af deras härwaro. Min stackars Gumma, så sjuklig som hon i flere år varit, har dock nu öfwerlefwat 6 Bröder - och har blott den yngsta qwar, jemte enda system. Det är naturligt att detta dödsfall skulle kosta henne mycket änskönt Exc. som varit några dagar på Finspong, prewenerat oss, att wid genomresan af Nyköping ansågs dödsfallet gifwet. Nu äro 3 brorsöner der öfwer begrafningen, dit ock jag blifwit kallad, men reser ingenstädes, utan afbidar deras ankomst hit, hwarom de gifwit oss halft löfte mot weckans slut. ----- Här har Du en måhända confus relation om våra senaste tilldragelser. ----- Vi må Gudi lof wäl; och hoppas jag, att ehuru jämna nattfroster varit, ingen skada tagits på den soddade säden ----- Torrkan har varit swår. --- Men nu har barometern fallit flere dagar å rad ---. I lagärd och stall fodrar jag nu med potater, deraf jag hade 100 tr. att sälja - utan att finna köpare -----.

Reders äro hos oss åtminstone hwarannan söndag, nu sist både Påskdag och Bönedag, emedan fru R. har frossan. Leesens äro alltid ute från lördags aftonen till månd. morg. - de hafwa rum på Stjernvik Leesens har köpt eget hus i staden (näst intill Lagerquists der Trozeli bor) wid gamla Torget, dit han flyttar i höst. Att T. köpt Malmö i Qwillinge nära Bråwiken torde jag nämnt förrut. Alla köpa nu hwad de åtkomma för pengars stora fall och Capitalisten är att beklaga. ----- Kunde man förränta sitt Banko-silfwer, så stärkte det crediten och nedbringade cursen. Nu köper man det dyrt, begrafwer det i hwallfwen, drager det ur rörelsen och twingar cursen upp till 200 omsider, såsom våra utländska behof tillwäxt i senare år. Aldrig war allm. hushollningen mera förwänd. Till landtförswaret anslagne stora summor åtgå nu till tagelliggare, plymer, tschakou - nya uniformer - stora möten. En soldat slipper ej med mindre än kanske 10 RB Bo (dock af Kronan) till instr. möte - extra utgift; och den arma und, Officeren med 160 RB lön får uppoffra hälften till den extra Equiperung som för tillfället erfordras. - Det är oriant! Om man köpt spannmål för pengarne och bisprungit - - - låtit den myckna potatisen förädlas fastän med bränw. pannan i de län, der de nu bortkastas - om man förseet sig med de 3000 tr Råg (som Amir. i C:krona behöfwer, och som nu upphandlas) i rätt tid - huru många 1000 RB hade ej blifwit wunna, som nu äro rent bortkastade. Men en lättsinnighet och bekymmerslöshet skall wara utan mått i de högre kretsarne. Resande från Stockholm korssa sig öfwer lefnad och talesätt, när de komma derifrån. ----- Mätte dig wäl gå - och ditt förökta hushåll göra dig glädje på gamla dar. Halsa hjärtl. din goda Fru från oss båda. Min Gumma är numera rätt frisk - änskönt hon går med stor swårighet. Swårt har man också att alltid förstå henne, ty artikulationen är matt och oredig. Men tankarna rediga i allt, fastän icke så liwliga. Hon har fyllt 70 år. - Adieu Bäste Bror. Än en gång ursäkt Din slerfwige Broder.

En 85-åring i släkten.

Medlemmen i Fogelstaförbundet Fröken Ester Blomberg har meddelat mig detta:

När vi började tala om att fira Elsa Stenhammars 85-årsdag, så föreföll det oss på något sätt omöjligt! Elsa Stenhammar är tidlös, tyckte vi. Vad betyder år och dagar när det gäller henne? Elsa Stenhammar, en konstnärssjäl av ovanliga mått, hur ska vi kunna fira hennes dag? Hur ska vi kunna göra det så att det i någon mån kommer fram hur vi känner det och vad det är vi vill?

Vi beslöt i alla fall att försöka, och den lilla festen gick av stapeln på Timmermansgården den 23 maj.

Det blev en stark spänning bland oss när stunden nalkades. Vid pianot väntade Fru Lundqvist, och när Elsa Stenhammar fördes in i salen av Honorine Hermelin, spelade Fru Lundqvist Bröllopsmarschen ur Midsommarnattsdrömmen.

Där kom hon liten och spröd, rak och spänstig, stark och stor i anden. Spontant sträckte hon ut armarna emot oss, och där stod vi rörda och lyckliga. Det gick en ström av värme genom salen. Nu visste vi att festen skulle bli lyckad. Hon spred själv glans över sin egen fest, så som hon alltid sprider glans omkring sig där hon går.

-.-

Tack vare att en av deltagarna stenograferat talen vid festen kan följande utdrag meddelas:

Apotekare Martin Lundquist:

Kära festföremål, beundransvärda Elsa Stenhammar. - Stenhammar. Det är klang och kraft i det ordet. Det har också varit kraft och toners klang i många av detta namns bärare. Om ni slår upp i Nordisk Familjebok eller något annat uppslagsverk, så står det många sidor Stenhammar. Människor som gjort sig gällande i samhället och som liksom festföremålet har haft något att skänka samtiden och eftervärlden. Jag vill först påminna om den pampiga femklövern från Västra Eds socken i kalmartrakten, präktiga representanter för sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. Mattias, Johan, Carl, Christian och Jacob Axel Stenhammar, alla lärda och eminenta. Tre voro präster, en professor vid Carolinska Institutet och naturvetenskapsman. Johan var forskare och skald samt blev en av de aderton och intog stolen efter Kellgren enligt dennes uttalade önskan. Märklig var Christian, prosten i Härads- hammar, "riksdagsprosten", hövding i sitt stånd. Denne var en verklig polyhistor i stormaktstidens stil bl.a. internationellt känd vetenskapsman som lavforskare. Så ha vi många sedan.

Så vill jag tala med dig, kära festföremål, om någon som står ditt hjärta mycket nära: Fredrika Stenhammar, din moder, som tidigt rycktes från din sida. Som vi alla veta var hon i tjugofem år - från sitt adertonde år och till döden - primadonna vid Kungl. Operan, kreerade bl.a. "Flygande Holländaren", "Tannhäuser", "Lohengrin" bland vilka "Elsa" var hennes älsklingsroll. Hennes dotter heter efter Lohengrins Elsa. Således, hon gav sin samtid mycket. Hon gav också sin dotter musikalitet, energi; konstnärsglöd pulserade även i hennes

egen släkt, släkten Andrée, som var rikt begåvad och temperamentsfull. Vi minnas i detta sammanhang Elsas underbara moster, Elfrida, som blev Sveriges första kvinnliga organist. Domkyrkoorganist och framstående kompositör.

----- Tack -----

Förlåt att jag åter tar till orda! Min lilla hustru sa: Det måste du berätta i kväll hur underbar och förtjusande Elsa Stenhammar var, när hon sjöng "Till Österland vill jag fara" och "Vindarna susa uti skogarna". Det ville jag påminna om. Vi var alla fångna i hennes garn.

-.-

Fröken Elsa Eliasson:

Här i Stockholm är jag närvarande som representant från Göteborg ifrån alla som älskar Elsa Stenhammar, och vi vill tacka för allt vad vi ha lärt. Och för dem som inte kände Elsa Stenhammar i hennes ungdom, vill jag tala om hur underbart vacker hon var. Vi kunde knappast sjunga när vi såg på henne. Hon kunde säga till oss: "Nu ska ni sjunga över förmåga". - Och vi sjöng över vår förmåga. Det var i Konserthuskören i Göteborg. ----- Den har inte blivit detsamma sedan Elsa Stenhammar lämnade Göteborg och kommer aldrig att bli det. Man förstår vilken oerhörd förlust det var för Göteborg, när hon flyttade till Stockholm. --- Vi vill bara tacka för allt. ---

-.-

Fru Ruth Hellsten:

Jag vill bara säga några ord som representant för en av de allra äldsta vännerna. Jag har känt Elsa i femtio år, men den allra första minnesbilden har jag fått av min man, då han som 19-årig skolpojke sjöng från orgelläktaren i Göteborgs domkyrka: Vi kunde inte sjunga så bra, därför att vi tittade på Elsa Stenhammar. ----- Jag ville bara tacka för de lyckliga, underbara åren. -----

-.-

Fröken Märta Nordin, som representant för Timmermansgården:

Här på vår hemgård samlas vi från skilda zoner. Till kören sökt sig de, som nån gång bringar fram rätt rena toner. Men bara tonbildning det blev om inte genom dörren steg en svartklädd liten fe, som i portföljen sliten, seg förvarar nyckeln till en högre sfär, musikens

i dag vi därför med ett enkelt tack nu ville komma för fågeldrill, för det som får ett träd att blomma.

-.-

Fröken Margareta Larsson:

Jag stod för några kvällar sedan nere vid hamnen. Småbåtar puttade. Olja flöt ut på vattnet. På somliga håll såg det ut som svart bläck. Plötsligt kom en seglare in med hela flaggspelet uppe. Hela hamnen ändrade med ens karaktär. Det blev fest. Då kom jag att tänka på Elsa Stenhammar. Vi är som hamnen. Alla är vi sådana där skorvar, som går i hamnen från morgon till kväll i dagligt slit. Kanhända är en på tusen en sådan där seglare med flaggspelet uppe. Och när man kommer i närheten av den, då lyser det och då lever livet. Vi är alla sorters båtar i Fogelstads hamn. Vi tackar för vad Elsa har varit och är, och för att hon har flaggspelet uppe. Och vi tackar för att hon har fått hjärtan att leva!

En födelsedag, vad är det för något? Jag tycker att det är en milstolpe. Vi stannar vid den. Vi vill gärna titta tillbaka. Och vi tycker oss se en vacker grön äng i livets skimrande minut. Vi tackar den Allmakt, som lät Elsa Stenhammar födas i vår kalla värld!

Nyss sa' någon: "Ni kan inte ana hur vacker Elsa var." Det är därför att ni inte vet, hur oändligt vacker vi tycker att hon är nu. (Bravo) Det är underbart att hon levat för oss så, som få människor någonsin kommer att göra. Jag skulle vilja säga många vackra ord.

Jag tänker på, att vi i dag har ett annat födelsedagsbarn, Pär Lagerkvist, som har sagt några ord, som passar oändligt bra också för Elsa Stenhammar.

"Det blir vackert, där du går, ----"

-:-

Rektor Honorine Hermelin:

... så ville jag läsa de ord som kören sjöng vid festens början:

De klara toner kring dig strömma,
de klinga glada, klinga ömma,
vårt arma hjärta vågar drömma,
det sjunger och hoppas
på världens nya vår.
Din hand har öppnat skönhetsriken,
din stämma fört oss till musiken,
din kraft har samlat våra skaror.
Vi sjunga för ditt nya år,
ditt underfulla nya år.

Elsa Stenhammar:

Jag tycker att det är förunderligt hur mitt liv gestaltat sig, sedan jag för femton år sedan övergav Göteborg och återvände till mitt hjärtas stad, till min födelsestad. De flesta av mina jämnåriga var redan borta. Men jag har fått nya vänner, icke minst genom Fogelstadförbundet, genom att Honorine tog mig vid handen och förde mig till Kvinnliga Medborgarskolan på Fogelstad, den plats som man visste, att där brann en varm och ren låga, som lyste genom allt. Och där gav Honorine mig en uppgift, som blev mig mycket kär, därför att jag tyckte

att jag för många, som inte kände den världen förut, fick öppna dörren till den höga, rena, ädla konsten, till musiken. Och det har jag rönt mycken glädje av. Jag har funnit vänner på den platsen, och jag känner varmt för dem alla. Och jag tackar er för det ljus, som ni spritt över dessa år, och för att ni har berikat mina sena år!

Tack alla!

Många telegram hedrade jubilaren. Bland dem från Göteborg kom följande:

"Styrelsen för Göteborgs orkesterförening lyckönskar varmt på bemärkelsedagen och framkallar samtidigt värdefulla minnen från Eder långa och betydelsefulla musikaliska gärning i Göteborg.

Love Mannheimer."

Göteborgs Symfoniorkester sände också lyckönskan per telegram, likaså kom telegram från Musikaliska Akademien. Det senare lydde:

"Musikaliska Akademien som sedan mer än två decennier haft förmånen räkna Eder bland sina ledamöter vill härmed å Eder 85 årsdag till Eder frambära sina varmaste lyckönskningar.

Bror Jonzon Kurt Atterberg."

Bland de många presenterna märktes en gyllene, blomstersirad lyra, en tjock och rikt illustrerad bok innehållande historik över Elsas verksamhet i Fogelstad - "vackert kvitter, ett uttryck för "Foglarnas" glädje". Vidare kom gåvor från Norge och Danmark.

Släktföreningens glädje över Elsas bidrag i Släktrönikan: "Några minnesbilder från min barndom" skall sent glömmas. Den finns i Arkivet - handskriven med författarinnans utmärkta stil.

"Vår ädla blomma" - ordet hämtat ur släktföreningens hyllningstelegram till Elsa den 23 maj - är älskad och högt skattad. Må hon bäras av kärleksfulla tankar och önskningar genom det "underbara nya året" och kommande år!

Släktåldermannen tackade för släktrönikan den 12/2 51. Han kallade den en utomordentligt värdefull länk oss släktmedlemmar emellan, som alla emotser med stark förväntan. Detta glädde mig i hög grad. Jag gör ju så gott jag kan, och intresse för saken finns hos mig, men nog behövs det ofta överseende från läsarens sida. - Under älgjaktens tid sköt släktåldermannen två älgar samtidigt, men ej i ett och samma skott, som en tidning vetat förmåla.

Den 20/8 omtalade Per Stenhammar att hans dotter Ann började småskolan. Andra släktbarn som börjat skolan denna höst äro: Karin Roswall, Göran Odhnoff, Tor Krantz - troligen också Kristina Stenhammar och hennes kusin Per Arne.

Fred Stenhammar har bytt adress, bor nu Odengatan 6, där en trevlig liten fest ordnades - för syster Karin och mig m.fl. - å Freds födelsedag. Familjen har fått rymligare bostad och de båda barnen var sitt rum, vilket behövs, så mycket skolarbete som de ha.

Gun och Ragnar Odhnoff har flyttat i rymlig våning, Banérgatan 81.

Anna Stenhammar Lisper har sänt släktföreningen små foton av de båda sönerna, den ene ute på sparkstötting, den andre ovanligt söt baby. I hennes sista brev meddelades att denne - nu tvåårig - "är en hel karl".

Många födelsedagstelegram ha avsänts under året, bland annat ett från Paris till 50 åringen Öve Stenhammar. Telegrafan vid Rue Tournon hittade inte Gothenbourg i nomenklaturen. Vi satte dit Suède för säkerhets skull.

God helg och gott nytt år önskas alla släktmedlemmarna!